

Retten til å skrive krigshistorie

Av Kjell Fjørtoft

Historikeren Sven G. Holtsmark har tydelig gått til et heftig korstog mot alt jeg står for. Kaller det jeg skriver enten for «tøv», eller som i «Holmgang» forleden - «vås».

Klar akademisk tale!

Han kaller meg for «mediefenomenet Fjørtoft».

Jeg vet ikke hvordan jeg skal tolke dette, men med min bakgrunn kan jeg bare ta det som noe positivt. 22 år i norsk presse. 23-24 selvstendige fjernsynsprogrammer for NRK, omkring 45 dokumentarfilmer av forskjellige slag, blant annet «Lille-Moskva» om de norske Finnmarks-partisanenes skjebne. Mange opp-

dragsfilmer. Flere av filmene har representert Norge på store filmfestivaler, blant annet i Moskva, i Krakow, i Lübeck og i San Francicko. Dessuten 15 bøker, derav ni bøker om krigen.

Jeg vet ikke hva Holtsmark - ved siden av å være historiker av profesjon - har publisert, eller hva han presenterer av faglig tyngde. Men jeg er over en tid blitt klar over at han har et sterkt ønske om selv å bli et «mediefenomen». Da tydeligvis ikke gjennom ting han selv har produsert, men ved å stå på ryggen til andre!

Han skriver at jeg denne gang - i «De som tapte krigen» - konsentrerer meg om tre punkter. 1: «Elverum-fullmakten», 2: Kapitulasjonen 10. juni 1940 og 3: Norge inngikk ikke formelle allianseavtaler med de krigførende land.

Dette er så feilaktig som det bare kan være. Når det gjelder «Elverum-fullmakten», så har jeg tatt dette tema opp på bredt grunnlag i min første bok i den siste serien om krigen på fem bøker - i «Mot stupet» som ble utgitt i det Herrens år 1989 - for seks år siden!

Når det gjelder kapitulasjonen 10. juni 1940, så gjennomgikk jeg denne i tredje bok i serien «På feil side» i 1991. Altså for fire år siden!

Dette faktum får meg til å tro at Holtsmark ikke har lest de to bøkene der dette står inngående omtalt. Men kaster seg ut i en debatt med meg

uten å være særlig oppdatert om hva jeg mener om tingene.

Det er enkelt å se at han representerer den *indoktrinerte* og dermed *ortodokse* oppfatningen av krigen der *endelig status* for lengst er gjort opp. Mens mine synspunkter er søkende, og inviterer til motforestillinger. Av dette slutter jeg at det fra Holtsmarks side derfor *også* er snakk om *retten* til å skrive såkalt «*riktig*» norsk krigshistorie. Jeg kan bare konstatere at denne eneretten har *ikke* norske historikere alene. *Ingen* har en slik enerett.

La oss derfor først kikke på «Elverum-fullmakten» fra 9. april 1940.

I «Mot stupet» fra 1989 gjengir jeg det stenografiske referat fra «Elverum-møtet» der det fremgår at det ikke skjedde noen votering. Ifølge Stortingets reglement *må* det voteres for at et vedtak skal være gyldig.

La oss deretter se hva stortingspresident C. J. Hambro som satte frem forslaget, har sagt til Undersøkelseskommissjonen av 1945. Han sier til UK at *fordi* representanten Ingvald Førre fra Haugesund kom med innsigelser og fordi han forsto at Førre ville gå sterkt imot, *unnlot* han (Hambro) å legge forslaget irem til avstemning.

Mitt spørsmål er da såre enkelt - *hvordan* kan et forslag som forslagsstilleren selv holder tilbake fra avstemning for å *unngå* debatt, da være vedtatt?

Mitt personlige syn er at regjeringen *uansett* kunne styre etter den såkalte nødparagrafen. Men i alle år har det av våre mest fremtredende historikere vært fremstilt som om «Elverum-fullmakten» var det *viktige*. Ikke nødparagrafen. Den var det *Høyesteretts* fant frem til høsten 1945.

Sagt med andre ord: Jeg liker ikke myter, og vår okkupasjonshistorie er smekktfull full av myter. Myter som mange historikere har vært med på å «kape».

Så til kapitulasjonen 10. juni 1940. Den er omfattende omtalt i boken «På feil side» fra 1991. Holtsmark kan gå dit og finlese. At Holtsmark er uenig i mine konklusjoner, er en helt annen sak. Men da får han drøfte problemstillingen med bakgrunn i boken fra 1991. Og *ikke* hevde at dette er ting jeg konsentrerer meg om i min siste bok, «De som tapte krigen». Der står knapt kapitulasjonen nevnt!

Men jeg skal likevel gå inn på *litt* av problematikken Holtsmark kalte for «vås» i Holmgang. Det er flere norske historikere som mener at Norge var ute av krigen etter kapitulasjonen 10. juni 1940. De snakker imidlertid lavt om dette på grunn av massiv motstand fra andre historikere. Men det har *intet* med *hvem* som har rett eller galt å gjøre. Jeg er selv *ikke* historiker, men mener det samme som et lite mindretall historikere gjør.

Dette er imidlertid ikke en problemstilling som avgjøres av et *flertall*. Slik skal nå en gang ikke forskning fungere.

Det mest interessante spørsmålet er tross alt - hva mente Londonregjeringen *selv* om tingene *høsten 1942*?

På J. Dent & Sons Ltd i London gir *The Royal Norwegian Government* da ut en *offisiell* bok på 90 sider, «Norway. A Handbook». Der står det *hvorfor* regjeringen sammen med kong Haakon og kronprins Olav rømte over til London. Her skrives det åpent at «The military capitulation was effected on 10th June 1940». Videre i norsk oversettelse: «Den *militære kapitulasjon* betød ikke en *moralisk kapitulasjon*... Den *ubevæpnede* fortsettelse, endog mer enn de foregående militære operasjoner, viser folkets vilje.»

Videre står det skrevet i denne bok fra 1942 som er *offisiell* fra regjeringens side, at regjeringen har forlatt Norge for å kjempe utenfor landet som frie *talsmenn* for det norske folks *nasjonale rettigheter*. Proklamasjonen til kong Haakon fra 9. juni 1940 siteres.

Med andre ord: *regjeringen* så på seg selv som ute av krigen så sent som *høsten 1942*.

Hvorfor har ikke norske historikere brukt «Norway. A Handbook» som kildemateriale? Er det fordi sannheten er *for* ubehagelig?

Så noen få ord om hva som står i odelstingsproposisjon nr. 92 av 1945/1946. Der står blant annet på side 66: «...Når komiteen allikevel foreslår et tillegg til straffelovens bestemmelser om forræderi spesielt ret-

- Vår okkupasjonshistorie er smekktfull av myter. Myter som mange historikere har vært med på å skape, skriver Kjell Fjørtoft i sitt tilsvar til Sven G. Holtsmark (Nordlys, 29. mars).

- Det er enkelt å se at han (Holtsmark) representerer den indoktrinerte og dermed ortodokse oppfatningen av krigen der endelig status for lengst er gjort opp.

Mens mine synspunkter er søkende og inviterer til motforestillinger, skriver Fjørtoft.

Kultur
DEBATT

Nordlys 1.4.1995

tef mot medlemmer av NS, er *hovedgrunnen*, at det kan være *tvilsomt* at bistand ydet tyskerne i tiden etter 10. juni 1940 inntil et *nytt felttog* begynner, kan betegnes som forræderi...»

Vi vet at det norske felttoget *sluttet* 10. juni 1940. Når ble det nye påbegynt? Eller ble det påbegynt noe nytt felttog?

Her møter London-regjeringen seg selv i døren 50 år etterpå. Dessverre fikk jeg hånd om «Norway. A Handbook» for sent til å kunne utnytte dette stoffet i min siste bok.

Men så kommer det *virkelig* interessante. 1600 norske soldater som fortsatt vokter grensen mot øst, blir satt under tysk overkommando uten at de vet det selv. De blir i avtalen med tyskerne i fortsettelsen kalt «grensepolitissoldater». Avtalen er hemmelig. Eventuelle tyske ordrer skal gis gjennom fylkesmann Hans J. Gabrielsen i Finnmark, som har fått tilordning av major Odd Lindback-Larsen som *djutant*.

Ruge sier 23. juni til Lindback-Larsen at han regner med at ordningen med de 1600 norske soldatene skal *vedvare til krigen er over*. Og gir ordre til Lindback-Larsen om at de skal utrykkes som *utdannelsestentrum for norske offiserer*. En ordre som til slutt ender opp med planer som går frem til våren 1942!

Til alt overmål blir det tatt opp med Innenriksdepartementet (Viljam Hagelins departement) av fylkesmannen i Finnmark og major Lindback-Larsen, spørsmålet om å la *norske frivillige* få overta vaktholdet mot grensen i øst, *i stedet* for de tyske troppene. Da står det over 60 000 tyske soldater i Finnmark!

Det heter i ett av argumentene: «Vi vil også peke på at det eventuelt også kan betraktes som ønskelig å skåne tyske tropper for vakttjenesten i Finnmark. Fatt i betraktning de klimatiske forhold der». Dette møtet avholdes i Innenriksdepartementet siste dagene av oktober måned 1940. Terhøven sier nei, og arresterer Lindback-Larsen.

Kunne Otto Ruge gi en slik ordre om han ikke følte seg sikker på at Norge var ute av krigen etter sin kapitulasjon? Eller var Otto Ruge landsforræder? Selv har jeg trukket de konklusjoner Ruge selv *må* ha trukket. Og som regjeringen selv har trukket i «Norway. A Handbook» fra høsten 1942. Nemlig at Norge var ute av krigen etter sin kapitulasjon 10. juni 1940. At så regjeringen under arbeidet med landssvikforordningen har skiftet mening om saken mot 1945, er en helt annen sak. Det er tross alt historien om hva som *skjedde* den gang, som opptar meg.

Men ikke bare det: Mens Ruge sitter i sitt krigsfangenskap, sender han *våren 1942* et notat på 15 tetskrevne sider til Oberkommando der Wehrmacht. Et notat som utvilsomt ville vakt forbitrelse og storm i London-regjeringen og Hjemmefronten om det hadde blitt kjent den gang. For ikke å snakke om hvilke reaksjoner det ville fremkalt om det hadde blitt kjent fredssommeren 1945. Her en liten smakebit: «Tysklands *politiske* mål er å skape et "nytt Europa" av frie nasjoner under tysk ledelse.

Jeg er ikke politiker. Men jeg antar det norske folk og dermed også de lovlige norske statsmakter med glede er med på et europeisk samarbeide

etter krigen. Vår litt naive tro på Folkeforbundet viste at vi alt den gang var ivrige for et slikt samarbeide. Jeg antar nasjonen (Norge) er villig til å gå ganske langt for å få til et slikt samarbeid i stand når krigen er forbi... Selv om krigen skulle ende med fullstendig tysk seier, er det vårt mål å kunne gå inn i et eventuelt tysk samarbeide.»

Atter igjen spørsmålet; *kunne* Otto Ruge skrive dette uten at han mente at Norge var ute av krigen etter kapitulasjonen 10. juni 1940?

Vi hadde *fire* allierte nasjoner, England, Frankrike, Sovjet og USA. De var krigførende og delte alt krigsbytte. Norge tilhørte *ikke* de allierte ifølge blant annet den tidligere norske ambassador i London under krigen Erik Colban. Han har skrevet doktoravhandlingen «Stortinget og utenrikspolitikken». På side 36 slår Colban uomtvistelig fast at «Norge aldri inngikk noen direkte allianseavtale med de andre krigførende nasjoner». Se også hva utenriksminister Halvdan Koht skriver på side 282 i sin bok «For fred og friedom».

Og for all del. Også professor Lauterpacht i Oppenheim - Internationallaw bind nr. 3 mai 1959, slår der bombastisk fast: «During the World War -Norway... wer not Allies».

Helt til slutt. Det er høyst trolig at det kan finnes feil i mine fem siste bøker om krigen. Det ville ellers vært merkelig om ikke dette skulle skje på nærmere 2500 boksider. Det har til og med skjedd med historikere som har skrevet bøker. Men hovedsaken for meg har vært å bruke et helt annet utgangspunkt enn andre. Jeg har

blant annet satt flere av krigens tape-re inn i den krig de vitterlig var med i. Det var mitt mål. Og det har jeg gjennomført. Ikke alle liker *det*.

Men når Holtsmark sier til NTB at «Fjørtoft har rett og slett ikke forstått den situasjon norske myndigheter slo overfor under krigen», da vandrer han rett ut på de store vidder. Jeg prøver å finne ut hva som *skjedde* uten å legge sterke følelser i det. Ikke dekke over, ikke tilsløre. Eller på død og liv støtte en av partene i krigen femti år etterpå. Det *burde* være nok for alle at jeg kommer fra en Hjemmefront-familie. Og at jeg mener at nazismen, fascismen og stalinismen er de verste ideologier verden noensinne har opplevd.

Så får dogmatiske historikere som Sven G. Holtsmark mene hva de vil om meg. Men heldigvis finnes det unntak blant historikerne som er *men* progressive og ikke *bare* statiske og dogmatiske i sin forskning. Det forteller anmeldelser av min siste bok. Jeg tror derfor ikke at Holtsmark vil lykkes med sitt korstog og sin vendetta mot meg.

Men uansett vil jeg si med den franske historikeren Francois Kersaudy; «Jeg tror vi må være enig med våre venner i øst. *Fremtiden* kjenner vi. Det er *fortiden* som hele tiden forandrer seg!»

Hvorfor? Er det ikke ellers merkverdig at rettsvesenet under landssvikoppgjøret først fikk kjennskap til at det eksisterte en kapitulasjonsavtale først høsten 1947? Da var mange av de viktigste landssviksaker på dømt.

Ringer det ingen bjeller et eller annet sted?